శ్రీః

ఆర్యవాణి

గ్రంథకర్త:

వైద్యవిద్వాన్, నారునాగనార్య

కోడూరు.

Printed at
the Vavilla Press, Madras
1939.

సదయుఁడు సుపజ్ఞుఁడున్ గవిసత్తముండు
సరసుఁ డస్మద్గురుఁడు వేద సత్కులుండు
నైన వేంకటకృష్ణ శర్మాహ్వయునకు
నంకితమొనర్తు మత్కృతి నతులభక్తి!

శ్రీః

కల్యాణోదంతము.

శ్లో. "వాంఛా సజ్జనసంగమే పరగుణే ప్రీతిర్గురౌ నమ్రతా
విద్యాయాం వ్యసనం స్వయోషితి రతిర్లోకాపవాదాద్భయం,
భక్తిశ్శూలిని శక్తిరాత్మదమనే సంసర్గముక్తిః ఖలే
యేష్వేతే నివసంతి నిర్మలగుణా స్తేభ్యో నరేభ్యో నమః."

భర్తృహరి.

మహాశయులారా! సుగుణము లనేకవిధములు. వాని తెలుంగులెఱుంగుట శక్యముకానిపని. సామాన్యముగాఁ బరోపకారనిరతి సద్గుణవర్యమని పేర్కొనఁబడును. ఏనుఁగుపాదమున సకలజంతువులపాదము లిముడునట్లు పరోపకారమను సద్గుణమున నన్నియు నిముడఁగలవు. సకలశాస్త్రసారము పరోపకారనిరతియే యనవచ్చును. అది రెండువిధములు. భరణరక్షణములని వానిపేరులు. అన్నదానాదులఁ గాపాడుట భరణము. ఆపదలనుండి కాపాడుట రక్షణము అని పెద్ద లందురు. రక్షకుఁడనఁగా భగవంతుఁ డొక్కఁడే యని నిర్ణయము. అన్నదానాదులఁ గాపాడునట్టి భరణముకూడ రెండువిధము లనవచ్చును. విద్యనేర్పి జ్ఞాన మలవడునట్లొనర్చుట. సంసారయాత్రకుఁ దోడ్పడుట, యనునవియే యవి. ఈ రెండుతెఱంగులందుఁ దొలుతఁ జెప్పఁబడినది శ్రేష్ఠము. అవి తన్మూలముగ నిత

రులనుంగూడఁ దోడ్పడఁ గలదు. విద్యారూపమున భరించు టుత్తమమనుట నిర్వివాదాంశము.

విద్యాదానమున నొకఁడనేకులను బోధింపఁ జాలఁడు. కవిపండితులలో నెవఁడధికుఁడను ప్రశ్నము వచ్చినపుడు కవియే యనవలయును. కవి శాశ్వతుఁడు. మహోపకారకరణదక్షుఁడు. పండితుఁడు కృతిగాక తక్కిన స్థిరసంతానములవలె నున్నచోటనే ప్రకాశించువాఁడు. కవి కృతిరూపమున నెల్లయెడల నేకకాలమున నుండఁగలఁడు. కావుననే "సుకవితా యద్యస్తి రాజ్యేన కిమ్" అని భర్తృహరి తేటపఱచెను. కావునఁ గవి శాశ్వతస్థితిగలవాఁడనియు నిత్యతృప్తుఁడనియుఁ దేటపడుచున్నది.

ప్రస్తుత మీ ప్రస్తావమునకుఁ గారణమైన దొక కవిచరిత్రము. కడపమండలమున రాజంపేట యను నుపమండలమునఁ గల కోడూరునివాసముగాఁగల శ్రీయుతులు వైద్యవిద్వాన్ నాయనాగనార్యులు వైద్యవృత్తి జీవనప్రదయగుచుండ నిస్వకుటుంబమునఁ బుట్టినను నిత్యతృప్తిగలిగి భాషాసేవచేఁ గాలముంబుచ్చుచుఁ బెద్దలసంగతి నభిలషించుచునుండు సత్కవివతంసులు సలక్షణభాషయన్నఁ దలనొప్పి యనుపెద్దలు పెక్కండ్రుక్కుమిగిలి ప్రాచీనకవిత్వము నిస్సారమనియు, దానిం బఠించుట వ్యర్థకాలక్షేపమే యగుననియు నొక్కినొక్కి వక్కాణించు నిక్కాలమున సలక్షణభాషతో నార్యవాణి యను పొత్తమును వ్రాసిరి. యతిమొదలగు నియమముల వదలక పాఠకులకు సుబోధకముగా నుండునట్లు గీతపద్యముల సలక్షణభాషతో గ్రంథము నడపఁబడినది. అందుఁ దొలిపద్యము.

శ్రీమదోంకార పీఠివసించి జగము
లప్రతిహతాజ్ఞఁ బాలించి యాశ్రితాళిఁ
గరుణఁ బెంచిన తల్లి నగ గన్నతల్లి
లలిత పరతత్త్వకలిత నేఁ దలఁతు భక్తి.

ని వ్రాసిరి. తొలిపద్యము కవి మనస్తత్త్వమును దెలుపు
ని పెద్దలండ్రు. దీనిం బట్టిచూడఁగా భక్తిరసప్రధానమగు
నోవృత్తిగలవారని తేలెడిని. పరతత్త్వకలిత = అనుటంబట్టి
గురువులమూలమునఁ బరదేవి వాస్తవస్థితిఁ దెలిసికొని
ద్భక్తి సంభృతస్వాంతుఁ డయ్యెనని తోఁచెడిని. కామేశ్వర
ప్రాణానాడీ = అను నామమునకు భాష్యమునందు "కామేశ్వ
స్య శివకామస్య ప్రాణనాడీ జీవనాడీవ తదుక్తమాచార్య
గవత్పాదైః.

సుధా మప్యాస్వాద్య ప్రతిభయజరామృత్యుహారిణీం
విపద్యంతే విశ్వే విధిశతమఖాద్యా దివిషదః,
కరాళం యత్క్ష్వేళం కబళితవతః కాలకలనా
న శంభోస్తన్మూలం తవ జనని తాటంకమహిమా.

ని యున్నది. ఈభావమే పైసమాసము బోధించుచున్నది.
కాలమున నిదియు విచిత్రమే యనఁదగియున్నది. ఇందు
తికము, మతము, సాంఘికము, రాజకీయము, జిజ్ఞాస, వివిధ
షయములు. అను విషయములు చర్చింపఁబడినవి. కవిగారి
తెలివితేట లాయావిషయముల విచారించునపుడు పాఠకులకుఁ
దెలియకపోవు. చక్కనిమార్గమున గ్రంథము సాగింపఁబడినది.
శైలి మనోహరముగా నున్నది. పుస్తకమంతయు నీతిసార
ముగా నున్నది. ఈ గ్రంథరత్నమునందు,

సదయుఁడు సుపజ్ఞుఁడుఁ బుధ • సత్తముండు
సరసుఁ డస్మద్గురుఁడు వేద • సత్కులుండు
నైన వేంకటకృష్ణ శ • ర్మాహ్వయునకు
నంకిత మొనర్తు మత్కృతి • నతులభక్తి.

అని వ్రాయఁబడినది. దీనింబట్టి పరికింపఁగాఁ బైన వ్రాయఁబడిన విషయము సత్యమే యని తేలకపోదని నావిశ్వాసము.

శివేరుష్టే గురుస్త్రాతా గురౌరుష్టే న కశ్చన.

అను న్యాయమునననుసరించి గురుభక్తి యున్నఁగాని దేవతాభక్తి యుండదు. ఈకవితల్లజునకు గురుదేవతాభక్తి దృఢముగఁ గలదనుట స్పష్టము. తైలికులలోఁ గవులీప్రాంతమునఁ గానరారన్నకొఱంతను వీరు తీర్చిరని యబ్బురంపడుచున్నాను. వీరి ముద్రితగ్రంథములలో నిదియే మొదటి దనుకొనియెదను. ఇది చక్కనిపాకమున నలరారుచున్నది. ఇంక నిట్టిగ్రంథములం బెక్కింటిని వ్రాసి కడపమండలవిఖ్యాతిని బెంపొందింపఁగలరని విశ్వసించుచున్నాను. పరమేశ్వరి యీకవితల్లజులకు దీర్ఘాయురారోగ్యభాగ్యములం బ్రసాదించుగాక.

ఇట్లు విన్నవించు విద్వద్విధేయుఁడు,

జనమంచి శేషాద్రిశర్మ.

శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

ప్రశంస.

శ్రీయుతులగు నారునాగనార్యవిరచితమగు నీ చిట్టిపొత్తమును సంపూర్ణముగఁ బఠించితిని. ఇందలిపద్యంబులన్నియు గీతంబులు. ఇవియన్నియుం సరళపదభూయిష్ఠంబులై వినినయంతనే, చదివినయంతనే మనంబున కానందంబుం గూర్పఁజాలి యున్నవి. ఇందు సాంఘికము, రాజకీయము, నైతికము, మున్నగువిషయంబులు మానవసమాజశిక్ష కుపయుక్తములుగఁ బ్రతిక్షణము వ్యవహరింపఁదగిన యంశంబులతో నొప్పారుచున్నయవి. ఏ పద్యమున కాపద్యమే నిరుపమానముగ నున్నది. గ్రంథకర్తగారికిఁ గల లోకానుభవము వర్ణనాతీతమనుట యతిశయోక్తి కానేరదు. తాఁ జేసిన ప్రతిజ్ఞను జక్కఁగ నిర్వహించి యీగ్రంథమును బ్రకటించిన వీరి కెల్లరును కృతజ్ఞులై యుండక తప్పదు. చదువుటకును వినుటకును నెట్టివారికైన రుచి పుట్టించు నీపద్యములును, నిందలి లోకోక్తులును స్వాభావికములగు వర్తనంబులును, విషయవిభాగంబులును సాటిలేనివి. నిజముగ నీగ్రంథ 'మార్యవాణి' సార్థకనామధేయమని జంకులేక చెప్పఁగలను. నీతిగ్రంథములలో నెయ్యది యగ్రగణ్యమని నాతలంపు. సహృదయు లగువార లిద్దానిం బఠించి యానందింతురు గాక! వీరిట్టి లోకోపకారకకృతులం బెక్కింటిని రచింపఁగల శక్తిగలిగి చిరాయురారోగ్యభాగ్యసమేతులయి యొప్పుదురు గాతనుని జగత్పితను మఱిమఱి నుతించువాఁడ. పాఠశాలలయందు బాలికాబాలకుల య్యది పఠనార్హముగాఁ గావించి యీగ్రంథకర్తగారికి గ్రంథనిర్ణాయకసభాసభ్యులు చేయూఁత నొసంగుదురు గాక!

శ్రీలలితావిలాసము
కడప.
17-8-1939.

సుధీజనవశంవదుఁడు,
జనమంచి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మ,
తెలుఁగుపండితుఁడు,
మునిసిపల్ హైస్కూలు, కడప.

మనవి.

'ఆర్యవాణి' నాకుఁ జిరపరిచితము. అది మృదుమధుర
పదవిన్యాసాలంకృతము. అపూర్వభావసంభరితము. సముచి
రసతుందిలము. సుశిక్షితశయ్యాసంశోభితము. అట్టిచో ర
పిపాసువుల కెవ్వరికి వలపు గొలుపదు? ఇఁక నాయొక్క
మాట యేల?

నేఁటి దేశపరిస్థితిం గనులఁ గట్టినట్లుచూపుపట్టునన
సంస్కరణమార్గము లుపదేశించు నవసరముననుు, నైతికవి
యములు దెలుపు సందర్భముననుు 'నార్యవాణి' కాపేర
సార్థకము. రాజకీయ-సాంఘిక-మతదురాచారముల నిర్దాక్షి
ణ్యముగ ఖండించునెడల శతారము. కొన్నియెడల వేమ
యోగిరచనములు, మఱికొన్నిటఁ గవిబ్రహ్మపోకడలు గన
పట్టెడు. విషయగౌరవముం బరికించుచో నాబాలగోపాలము
కంఠస్థములు గాఁదగిన పద్దెములు. పండితులకు వెగటు గాదు
పామరుల విసిగింపదు. సర్వజనాదరపాత్రము. ఇట్టికవిత లాంధ్ర
వాఙ్మాతకుఁ జొక్కంపుబంగరుసొమ్ములు. నిరర్థకశబ్దసంకలిత
భావకవితానామకాభాసగ్రంథములు "గిల్టు" నగలు.

ఏవంవిధ గుణరత్నఖని— 'యార్యవాణి' నామదిం
జూఱగొనుటేమి వింత? "స్త్రీరత్నం దుష్కులాదపి"——కదా!
ఇఁక నార్యవాణీగతసకలశుభలక్షణములు నన్ను దానిం బరి

గ్రహింపఁ బ్రేరేచుట సహజము. శిష్యావతంసము, చిరంజీవి యార్యుఁడును సఫలీకృతగురుమనోరథుండయి, యుభయుల యశోలతిక కింతయూఁత ఆంధ్రప్రపంచమునఁ గల్పించె. కాని, కృతికిఁ దగుబహూకృతి సేయ, నసమర్థుఁడ నగు నన్నతఁ డర్థించునది, నేను గృతజ్ఞతాపూర్వకముగ నొసఁగఁదగినది, యొక్క వాత్సల్యపురస్సరాశీస్సే. అదియే యతనిపురోవృద్ధికి మూలకందమగు కానుకయై యొసఁగుఁగాత!

జగన్నియంత కృతికన్యకకును, దజ్జనకునకు నాతనికుటుంబమునకుఁ జిరాయురారోగ్యభాగ్యము లొసంగుటయ గాక, కృతికర్తచే నిట్టి వింకను బెక్కులు చేయించుఁగాత!

పాత్రము చిన్నదంచుఁ దల
        పోసి త్యజింతురు గొంద; ‘ఱేల యీ
చెత్తలు చచ్చుగీతములు
        ఛీ’ యని చూడరు గొంద; ఱెందులఁ
సత్తు నసత్తుఁ దేల్చుటకు
        సొంతముగాఁ గనుఁగొంద్రు గొంద; ఱా
సత్తములే రసగ్రహణ
        చాతురిఁ గల్గు విమర్శకాగ్రణుల్.

విద్వద్విధేయుఁడు,

వేదము వేంకటకృష్ణశర్మ.

విన్నపము.

దేశీయసోదరులారా!

నాహృదయాభిప్రాయముల వెలువరింప నుద్దేశించి యీ "ఆర్యవాణి" పేర గీతపద్యముల వ్రాసితిని. ఇయ్యవి ఆంధ్ర ప్రపంచమున కెక్కుడుగ నుపయోగపడునని విజ్ఞుల యాశీర్వాదమే యైనయెడ నాపురోభివృద్ధికి నియ్యదియే మార్గదర్శకముగా గ్రహింతును. విద్యాబుద్ధులఁగఱపిన విద్వాన్ వేదమ్మ వేంకటకృష్ణశర్మగారికి యీమూలమున ఋణవిముక్తి పడయఁదలఁచితిని. మఱియును కావ్యస్మృతితీర్థ కళాప్రపూర్ణ శ్రీజనమంచి శేషాద్రిశర్మగారును, కావ్యస్మృతితీర్థ విద్వాన్ జనమంచి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మగారును నాకొనర్చిన విద్యాసాహాయ్యమునకు వారికి సర్వదా కృతాంజలిబద్ధుఁడ నగుటయే గాక యెన్నటికి నాయుపకారము మఱువఁజాలనని మనవి.

ఇట్లు,

భాషాసేవకుఁడు,

నారునాగనార్య.

మకాం కడప

ప్రమాధి నిజశ్రావణ శుద్ధ ౫ శనివారము.

నమః శ్రీ మాతృదేవ్యై.

ఆర్యవాణి

ప్రార్థనాదికము.

శ్రీమదోంకార పీఠివసించి జగము
లప్రతిహతాజ్ఞఁ బాలించి యాశ్రితాళిఁ
గరుణఁ బెంచినతల్లి; నన్గన్నతల్లి
లలిత! పరతత్త్వకలిత! నేఁ దలఁతు భక్తి!

2

నీవ నేనయి నారూపు నీవ వెలసి
తలఁచిచూడ నభిన్నత్వదశ వెలుంగు
నేమహాదివ్యతేజ మాత్మీయగమ్య
పథనిదేశంబు నద్దానిఁ బ్రస్తుతింతు.

3

ఉపమలున్నవా! యేమొ నాకూహ లేదు
కాని భాస్కరకోటి సమాన దివ్య
తేజమున వెల్గు నిన్ను నుతింపఁ దరమె
మందమతి నైన నాకు శ్రీమాతృదేవి.

4

నిక్కమగు ప్రేమమెదనె జనించుఁ గాని
స్థిరముగాదది చపలతఁ । బరఁగు కతన
నిలుకడం గలభక్తి నీ౯ । దలఁతునేని
మైమఱతు నెట్లు నుతియింతు । మాతృదేవి.

5

భుక్తికై వేఁడుకొనలేదు । ముక్తికొఱకు
వాంఛ యిసుమంతలేదు నీ।పదసరోజ
మధువునకుఁ దపియించెడి । మధుకరమను
నన్నుఁ ద్వద్భక్తుఁ గృపఁజూడు । కన్నతల్లి !

6

మాయ కనుఁగప్ప నీయున్న । మఱుఁగు తెఱఁగుఁ
దెలిసికొనలేక తడఁబడి । తిరుగువేళ
భూతమటు వెంటనంటి య।భూతపూర్వ
కరుణఁ గాపాడుదువె ! నన్నుఁ । గన్నతల్లి !

7

త్వన్మహామహిమలఁజాటు । బహుళసృష్టిఁ
గాంచి తనివోక మిగుల న।క్కజమునందు
స్వాంతమునుగనె పరవశ।త్వంబు నిన్నుఁ
బొగడఁ బూనఁగ వాక్కును । నెగడదమ్మ!

8

ప్రట్టిల్లు నెల్ల వేల్పులకు, సర్వ
ా మన్నిటఁ జెలఁగుశక్తి
స్య హేతువు ప్రకృతిరాజ్ఞి
ాతృదేవి. నీ కెన గలుగునె ?

9

నేయివలెఁ గానఁబడకయుండ
తట మాచెంత నే వసించి
ాఁగురుమూఁత లాడించునట్టి
ు వర్ణింప నేరఁ దల్లి!

10

హిమలు దెలియఁ గల్పములె సాల
ప్రకృతికతీతవా నినుఁ గనంగ
ము పట్టునో! యెవ్వఁడెఱుఁగు
జడుండఁ దెలియంగఁ బల్కవమ్మ!

11

నమ్మి నుతియింతు నంతెకాని
నుఁగోనుమార్గమ్ము నెమకఁ గలనె ?
ాలకె నీపదస్పర్శనంబు
గ్యము గలుగునె? జనని, చెపుమ!

12

పాంచభౌతిక మైనట్టి ప్రకృతిశోధ
నమున మాభావలతలై హాకములవఱకె
కొనలు సాగెను; దాని మించినఁ గదమ్మ
దివ్యమగు త్వత్ప్రభావంబుఁ దెలియఁగలదు!

13

తా నెవండేల పుట్టె జగానఁ జేయఁ
దగినకృత్యము లేవి? బంధనవిముక్తి
మార్గ మెయ్యది? యేది? గమ్యస్థలంబు
సుంత యోజించు నరుఁడె, నీజాడఁదివురు!

14

ప్రకృతి శోధించి నీసృష్టిపాటవంబుఁ
గాంచి పరవశుఁడయి పుల్కరించుఁ గాన
నీదుభక్తుఁడె! నీకృపా నీరరాశి
మునిఁగి నిరతిశయానందమున వెలుంగు.

నైతికము.

బింకమున మీసములు మెలిపెట్టి బయటఁ
బులులవిధమున గర్జించు | పురుషు లింట
నాండ్రకడఁ బిల్లులంబలె | నడఁగియుంద్రు
కాముకతకంటె నైచ్యంబుఁ | గలదె తల్లి!

2

సుఖముగా నుండువారలఁ | జుట్టములను
జూడనొల్లరు చెడిపోవఁ | జూచుచుందు
రంతియేఁగాని చేపట్టి | యాదరించి
వీరికంటెను బగతు రెవ్వారు గలరు?

3

మరణశయ్యను దప్పిమై | పొరలువేళ
నొక్కదాయాదుఁ డగపడ | నోపఁడయ్యొ!
అసువు లేగినవెంటనే | యాస్తికొఱకు
"కుక్కలంబలె కాట్లాడఁ | గోరుచుంద్రు."

4

పతికి మనసునవర్తించు | సతియె యున్న
నంతకంటెను స్వస్సుఖ | మధిక మగునె?
పెండ్లియనఁ దద్దినంబను | వెలఁదియున్న
నంత కధికంబె? నారక | యాతన లన.

5

పెద్దలెల్లరుఁ బల్లెల వీడి నగర
రాజములఁ జేరి; రిఁకవారు బ్రదుకఁ గలరె ?
పరుల వంచించి సంపదఁ బడయకున్నఁ
గొలఁది రైతులకును మట్టి గొట్టుకున్న.

6

కొసరి శిష్యులకడ డబ్బు గుంజుచొరవఁ
దప్ప నైతికపథముల విప్పి చెప్పి
స్వకులజనమును బైకిఁ దేవలయుననెడి
చొరవలేనట్టి గురులు పెక్కురుఁ గలారు.

7

తెగినగాలిపటాల రీతిని మెలంగు
స్త్రీలుపాధ్యాయినీత్వము చెంది నేర్పు
విద్యకంటె సదాచారవిధులుఁ గలిగి
యింట నేర్చినవిద్య యెంతేని లగ్గు.

8

పురుషులో! దాసు లతికామమునకు నెపుడు
ప్రమదలో! బానిసలు నాగరకవిధులకుఁ
గాన నన్యోన్యప్రేమంబు గంగఁ గలిపి
యొండొరుల వంచనము సేయ నుద్యమింత్రు.

9

శాశ్వతానందసిద్ధి వాంఛఁ గలదేని
త్యాగభోగంబులను జీవతతిని నాత్మఁ
దృప్తి నొందించు చౌకక్షణమేని బ్రదుకు
మదియె! జీవితఫలమని యార్యులండ్రు.

10

తీపిఁ గలలడ్డు మితిలేక తినిన రోగ
మంకురించెడిరీతి చేదైనమందుఁ
బూని సేవింప నారోగ్యమును ఘటించుఁ
బ్రకృతిగతలక్షణము లెంత వికృతులౌర!

11

పైపటాటోప వేషాల భ్రాంతిఁ గొలిపి
జనులఁ గికురించు కాలమ్ము జరిగిపోయె
నిగమసత్యపిపాసు లీయుగమునంద
వెలువడిరిగాన వంచకుల్ నిలువఁగలరె!

12

డాబుసరిజీవితంపు బడాయితనము
తమదు పైపసలో లొటారమును జాటఁ
దిరుగు నీనాఁటివైద్యులు తెవులుగొంట్లు
పాలిమిత్తులు క్రియ నాస్తి వారియందు.

13

కాలవిపరీతమో యేమొ । కాని సొగసు
లాఁడి నడిత్రోవలోఁ బోవ । లక్ష్యముంచి
మనసు కక్కుర్తిఁ జెందు; నా । మానవజడు
భార్య నారీతిఁ జూడ నొ।ప్పగిదిఁ గుందు.

14

కంటికద్దము లోక చేఁతి।కఱ్ఱ సూటుఁ
బూని చనుదుర్గుణాభ్యాసి । నైన జనులు
గొఱ్ఱెలంబలె వెన్నాడి । కొల్తు రకట!
వేసమున మోసపోదురే । విజ్ఞవరులు.

15

సుఖములోడఁగూడ మిట్టెక్కి । చూడనోపఁ
డాపదలఁ గుందువేళ ద।య్యంబు తోఁచు
మనుజుఁ డుత్తమకక్ష్యఁ గై।కొనఁ దలంచె
నేని కష్టమహోదధు । లీఁదవలయు.

16

పగతు లొనరించుఁ గృత్రిమో।పాయములకు
ద్వేషము వహించి కీడుఁ గా।వించుకంటె
స్వగుణదోషవిమర్శన । సలిపి చెడుగు
గాంచి పోకార్పఁ గిన్కవ।హించుటలవు.

17

ఓషధులు సత్త్వములు లేక | యుండుకతన
మానవులు కామ్యకర్మల | మరగుకతన
చిత్రతరరోగములగుముల్ | సెలఁగుకతన
వైద్యులకుఁ జేఁతినిండుగఁ | బనులు గలిగె.

18

పలువిధంబుల రోగముల్ | ప్రబలుకతన
తత్త్వ మెఱుఁగనివైద్యుల | ఘాటికతన
మానసికదుర్బలత హెచ్చి | మ్రగ్గుకతన
వీరభారతమెల్ల ని|ర్వీర్యమయ్యె.

19

కులట చేరి చెఱచుఁ | గులవధూరత్నాల;
బంగిముచ్చు చెఱచు | బంధుతతుల;
దుష్టమంత్రి చెఱచు | శిష్టులౌ ప్రభువులఁ;
బరమపాపి చెఱచు | వంశమెల్ల.

20

అఖిలకార్యకలాపము|లందు ముందు
లాభసంపాదనము పెద్ద|లకె తలంప;
దానికై సాహసించు వే|దలకు నెపుడు
తాఁకినఁ మూఁతిగాలుట | తప్పనిసరి.

21

చిలుముగలవారు ప్రజలకుఁ । జేయుకీడు
లనుగతంపుఁ బ్రమాదములట్లు దోఁచు;
అనదలజ్ఞతఁ జేయుకార్యములో? యోర్వ
రాని యపరాధములు గాఁగఁ । గానిపించు.

22

వేఁకువనె బొంకినఁగాని । వీడిరావో?
కొట్టు తాళము కల్లల । గుట్టలగుచు;
ననృతభోజ్యము వాణిజ్య । మాశ్రయించి
కోటిఁ గూర్చిన నేమి? ప్రాజ్ఞులకుఁ దగునె?

23

బొంకులకుఁ బావు, వంచనములకుఁ బేరు,
అనయములకిల్లు, ద్రోహాల । కాటపట్టు,
నఘములకుఁ బాదు, దుర్నీతి । కాస్పదంబు,
వలదు ఋజుమార్గవర్తికి । వర్తకంబు.

24

కులట యెఱుఁగఁ గలదె? । కులసతిమర్యాద;
పిశునుఁ డెఱుఁగఁ గలఁడె । పేదబాధ;
చవట యెఱుఁగఁ గలఁడె । శాస్త్రజ్ఞవిజ్ఞత;
నల్పుఁ డెఱుఁగఁ గలఁడె । యధికుశక్తి.

25

తర్కమునఁ గర్కశతఁ జూపి । తమ్ముమించు
పరమభక్తులు లేరని । బిరుదుఁ గాంత్రు
నోరుఁగలవారు; సాధుల । కూరుఁబేరు
లేదు, వాచాచమత్కృతి । లేనికతన.

26

సహజసద్గుణాసముపేత । జనుని నిత్య
వర్తనంబుల మార్పాటు । వఱల దెపుడు;
జగము నాహ్లాదమున ముంచు । చలువతేని
శీతలత్వంబు మార్పాటుఁ । జెందఁగలదె?

27

అమృతసంసర్గమున విస । మమృతమగును;
పాలఁ గలిసిన నీరును । బాలె యగును;
భ్రమరమును జేరఁ గీటంబు । భ్రమరమగును;
సజ్జనుని గూడి ఖలుఁడును । సజ్జనుఁడగు.

28

దేశద్రిమ్మరియయి ప్రవర్తించి, మిగుల
సుగము మరిగిన సోమరేపగిది మేను
వంచి పనిపాటులను నొనరించఁ గలుగు;
నరయ నాబోఁతు సేద్యాన । కర్హమగునె?

29

పాడుపడి పూజలేనట్టి ౹ ప్రాఁతగుడుల
వంకఁ జూడరు; క్రొత్తదేవళము లెన్నొ
కట్టనెంత్రు జనుల్ వివేకంబుఁ దొఱఁగి;
క్రొత్త యొక వింత ప్రాఁతయు ౹ రోఁతగాదె.

30

ఎవ్వఁడేనొక్కఁ డొకత్రోవ ౹ నేగ నదియ
యందఱకు "రాచబాట" యీ ౹ చందమరయ
"గొఱ్ఱెదాఁటు"నిపించు నీబుఱ్ఱలేని
వారు జగతిని బరిహాసపాత్రులె కద!

31

పడియకున్ నాల్గుదిక్కులఁ ౹ బడిన నీర
మందె చేరెడుపగిదిఁ బ్రజాళిధనము
పరమధని బొక్కసమునక ౹ వచ్చిచేరు;
మఱల దది పడియ జలమును ౹ మఱలనట్లు.

32

మిటుకులాఁడుల బడిఁ జెప్పుమిషను తమదు
జనపదంబులఁ జేరిచి ౹ స్థానికాధి
కారు లొకకొందఱాత్మీయ ౹ కామతృప్తిఁ
దీర్చుకొనఁ జూతు రవినీతి ౹ తెరువువట్టి.

33

రొక్కమును గోకలును సొమ్ము । లొక్క మొగిని
దెచ్చి యిచ్చినఁ బ్రేమంబు । వచ్చి దూఁకు
నడ్డుమాటాడి లేదన్న । యంతమాత్ర
ప్రణయరసమింకు రమణుల।మనములందు.

34

జీవయాత్రకు జీవి భో।జింపవలయుఁ
గాని భుక్తికె జీవింపఁ । బూనరాదు
నేఁటి నాగరకాహా।రనియతు లకట!
కొంతకాలంబునకె జాతిఁ । గూలఁద్రోయు.

35

మైత్రి కల్గినయప్పటి । మంచిపనులె
పగయ గల్గినఁ దప్పులై । పరిణమించు
నట్టియెడఁ గూడ ధీరుఁ డా।త్మాపరాధ
తతి విమర్శించుకొని సత్ప।థమున నడుచు.

36

శక్తికిందగు కార్యంబె । సలుపవలయుఁ,
దలకుమించినపనికి య।త్నంబుచేయఁ
బాటుమిగులును గార్యంబు । భంగమొందు
స్థలము మించంగఁ గాలును । జాఁపరాదు.

37

అలఁతు లాత్మావసరములు గలుగువఱకె
చెలిమిసలుపుదు రాపైనిఁ బలుకరింత;
ఘను లవిచ్ఛిన్నతైలధార నుపమించు
చెలిమి యొనరింతు రెడరులఁ దొలఁగిచనరు.

38

పలుకుబడిఁగల పెద్దల పంచఁ జేరి
దీనులర్థింప వినరేమి తెగులో? వారు
బధిరులో? జడమతులో? దుర్వారగర్వ
ధూర్వహులో! వారికెదిమందు తోఁచదెంః

39

సతులసుతులను బాంధవజనమునెల్ల
దేశదేశాలఁ దిరిగి సాధింపవచ్చుఁ
గాని కనఁగలమే యేకగర్భజనితు
లైన భ్రాతల నేదేశమందు నేని.

40

వనములూడ్చు పరశుజీవి, పసులఁ జంపు
ఖడ్గజీవియు, బహుళ భోగములఁ గాంచఁ
బండితాగ్రేసరులు బరపిండనిరతు
లగుచు నడలుట, నీకు సహ్యంబె? తల్లి!

41

భక్తి యుండిన లేకున్నఁ ఽ బైకి నమ్రు
లయి చరింత్రు ధనాఢ్యులఽయండఁ బ్రజలు
మిండ దొంగలచేఁ జిక్కి ఽ మిడుకువాఁడు
బిక్క మొగమున దండము ఽ బెట్టునట్లు.

42

వదరుపోతులు కార్యాలఽపట్ల వ్యర్థు
లంచు నెఱిఁగియు వారివాఽక్యముల తీపి
కెంతయును ముగ్ధులయి విశ్వఽసింతురార!
మొఱఁగ నేర్చినకుక్క తాఁ ఽ గఱువఁ గలదె?

43

సాలు విసమగు శూరుఁడౌఁ ఽ బంద హితుఁడె
యహితుఁడగును గృతజ్ఞుఁడు ఽ నగుఁ గృతఘ్నుఁ
డొప్పుఁ దప్పగు దుష్కాల ఽ మొదవెనేని
కాలగతిఁ ద్రిప్ప నెవ్వాఁడు ఽ కర్త! తల్లి!

44

దొడ్డవారెల్ల ధర్మవిఽద్రోహమతులు
సన్నవారెల్ల నర్థచంఽద్రప్రయోగ
పాత్రులు కులక్రమాగతఽపద్ధతులను
గలుగువార లనాగరఽకులు ధరిత్రి!

45

చెలిమిఁగలయప్డు మిత్రుని ॥ చిత్రప…
సమ్ముదంబిచ్చు; నాతండె ॥ శత్రుఁడైన
జెత్తకంటెను బీడు తోచ్చిత్రమౌర!
నరమనోవృత్తి యెంతయుబ్బురమొ?

46

కోఁటిమీఁసలు మిడిగ్రుడ్లు ॥ గుంతనో…
దనరు నయ్యాలచేతి కర్దంబువలయు;
దేహసౌందర్యమే ప్రసిద్ధి యనఁదగు
సద్గుణశ్రీ దనరకున్న ॥ జనున కెందు!

47

తమ్మిపూదేనెతీఁపి చెంతనె మెలంగు
కప్ప తెలియునె? యెచటనో ॥ క్రోలు…
తెలియుఁగాక మహాత్ములదివ్యమహి…
దూరగతులట్లు ప్రాంతస్థు ॥ లారయుఁ…

48

గడుసుఁదన మేలుబడియు రొక్కంబు…
యందఱ గులాములను జేయు ॥ నా…
వ్యక్తి గతమగునమ్రత ॥ వట్టి దనుచ
దెలియునాతండె మతిమంతుఁ ॥ డిలన…

49

సాధు లోకలక్షమందిర్యేఁ సత్త్రమంద
కలిసిమెలసి వసింత్రు; భూకాంతు లివ్వ
రీ విశాలావనిఁ నివసింపఁ జాల
రార! పేరాస దీనికిఁ గారణంబు.

50

పొట్టఁ బొడిచిన ముక్క లేనట్టివాఁడు
చచ్చుగీతాలు నాల్గిడ్చి సంతరించుఁ
బండితుల మెప్పుఁ బత్రికావళి ప్రశంసఁ
బయిగఁ బెదపెద్దబిరుదు లీపాట్లవేల ?

51

కనినమాత్రన భావలతను నిగిర్చి
ననలువెట్టించి మోహవాసనలఁ బెంచి
తగులుపుట్టించి తమకమ్మఁ నెగులుఁగూర్త
రార! నేఁటినవీన శృంగారవతులు.

52

అంకితనము సేయ రాదంచుఁ దమగ్రంథ
ములను నీతిసూత్రములను గిలికి
సానులింటఁబంచఁ జవటలవలెఁ బండు
కవులనీతు లెట్లు గడలఁ ద్రొక్కు.

53

నా యెఱింగినవఱకు నజ్ఞానమునకుఁ
గారణము కామమే గాన సూరివరులు
దాని కెడమీరు తమహృదంతరములందు;
అట్టివారె కదా! సుఖం బధిగమింత్రు.

54

నాఁడునాఁటికి బలసిన నాగరకము
నేర్పె దిసమొలతత్త్వము నేఁటిప్రజకు
మఱియుఁ గొన్నాళ్ళ కాదిమమానవులటు
లెసఁగ సృష్ట్యాదికాలమే పొసఁగునేమొ?

55

పేరు పెంపును గన్నట్టి పెద్దవారు
తప్పులొనరించి యవ్వాని నొప్పులట్లు
పలుకుబడినేని ధనమేని వ్యయమొనర్చి
సవరణము సేయుదురు చట్టసమ్మతముగ.

56

మనసుకంటెను ద్రుతగతిఁ జనును దుర్వ
శమ్ము; సద్వశమనిలమ్ము సరణి వ్యాప్తిఁ
జెందుఁ; గాన వివేకి యోజించి దీని
మనసు నిర్జించి విహరించు మారుతమున.

57

శ్రీయుతుండైన గుణియైన | శిష్టుఁడైన
గురులచేఁ గ్రమశిక్షఁ గై | కొనఁడయేని
సద్యశోవృద్ధులను బొందఁ | జాలునొక్కొ;
పండునే? మేకుడింపక | పనసపండు.

58

తెలియఁదగిన విబుధులచేఁ | దెలియుటొకటి;
తెలిసినవి యాచరించి వృ | ద్ధిఁ గనుటొకటి;
తెలిసికొన్నవి ప్రజకు బో | ధించుటొకటి;
యవి ప్రజాహితకృతులంచు | నెన్నఁదగును.

59

గ్రంథ మంకితముం గొనఁ | గలనుదోఁచి
దేవుఁడే మ్రోల నిలఁబడి | దేవులాడఁ
గవికి వాంఛింపఁ దగినది | కలదె! యొండు;
నెందుకిఁక యైహికేచ్ఛాబ్ధి | నీఁదులాడ!

60

ఉన్నతాశయపరిపూర్ణుఁ | డొక్కవేళఁ
జిక్కులన్ స్రుక్కినన్ దొల్లి | చేవ చెడఁడు;
అగ్ని తలక్రిందు లైనంత | నతనిజ్వాల
లెట్లధోముఖములగుఁ బై | కెసఁగకుండ!

61

ఎండఉన్నను గోరిన వెన్నియున్నఁ
దల్లి లేకున్న లేనట్లె దక్కినవియు
నోర్వరానిది మాతృవియోగచింత
బాల్యమున నెక్కుడుగ నెట్టివానికేని.

62

ధనమదాంధు లొకండొకళ్ళను దురాశఁ
జంపి యుద్యోగితతికి లంచంబులిచ్చి
నెలమి సతితోడ సుతులతోఁ గులుకుచుండ
ననద నిరువేద యురిశిక్ష యనుభవించు.

63

హిమనగోన్నతభావము లమరధునికి
సాటియగు పావనత సుమసదృశమనము
శారదా కౌముదీకీర్తి భారతీయ
పుణ్యసతులకుఁ బెట్టని భూషణములు.

64

ఆటవెలఁదుల హావభావాదికములఁ
గాంచి మెయి సొమ్మసిల భక్తికలన నట్టు
లాయెనని యన్యులెంచున ట్లభినయించు
పెద్దలకుఁ గలభక్తి డాంబికము గాదె!

65

వ్యాధిఁ దవిలినతరువాఁత నౌషధములు
దెలిపి లేకుండ దిగమ్రింగి త్రేఁచుకంటె
వ్యాధి వారించుటకుఁ దగునట్టి విధుల
నెఱిఁగి జాగ్రత్తఁగొంట యెంతేని లగ్గు!

66

పెద్ద వేదాంతులమని పేర్వెట్టుకొనియు
బ్రహ్మమునుగను జతనంబు వదలి తమదు
జ్ఞాన మితరులకన్నట్లు జడులఁ గఱపఁ
ద్రిమ్మరుదు రూళ్ళఁ బడి యుదరమ్ముకొఱకు.

67

కుత్తుకలుగోయు ద్రోహులు కొఱఁతలేని
నిత్యసంపదలను గల్గి నెగడుచుందు
రన్యహితకృతికారకు లంతులేని
తీవ్రదారిద్ర్యపీడలఁ దేలుచుంద్రు.

68

త్రాగుఁబోతుతనంబునఁ దానె తెచ్చి
కొనిన బీదఱికమునకుఁ దనకుటుంబ
మెల్ల ప్రతిబింబమై కూలు వెఱుఁగఁ దకట!
పాననిరతుఁ డతనికంటెఁ బశువు మేలు.

69

ప్రకృతిధర్మాలఁ దప్పక ॥ పశువులెల్ల
నడుచుకొనుచుండ మతిఁగల్గు ॥ నర
దప్పి నడయాడ నేమనఁదగును నే
పసులకడ నీతి గ్రహియింపఁవలయు ।

మతము.

శాంతిచేఁ గిన్కఁ జెల్మిచే । శాత్రవంబుఁ
బ్రేమచే హింస సమతను । విషమబుద్ధి
సత్యమునను నసత్యంబు । జగతియందు
గెలువవలెనంట యే మహాత్ములమతంబు.

2

కామినీ కాంచనంబులఁ । గడకునెట్టి
మునుపు మతగురువులు లోకమునఁ జరింప
నేఁటి మతపీఠకర్తలు । బోటి లేక
నిదురవోలేరు ధనతృష్ణ । నిలుపలేరు.

3

తపమొనర్చుట బ్రహ్మపదమ్ముఁ గనుట
జగదవనకృతి సలుపుట । సత్యదీక్షఁ
గలిగి మిథ్యాక్తధర్మముల్ । నిలుపు ద్విజుల
చరణరేణువుఁ దాల్తు నా । శిరమునందు.

4

ప్రేమసంపూర్ణతకుఁ । బరిణామమైన
త్యాగసంసిద్ధి దానిచే । నగుముదంబుఁ
గనినధన్యుని కింక వేఱె । కనఁదగినది
లేదు లోకత్రయమ్మున । లేదు! లేదు!

5

సకలశాస్త్రాచరణము లాశాప్రపూర్ణ
హృదయులకుఁగాక నిష్కామపదము వెలుఁగు
నమ్మహాత్ములకేల? మందాతురులకు
గాక! యారోగ్యవంతులకా? తలంప!

6

ఈషణత్రయము నొకింతయు నీఁగలేరు
ఏననెడిమమత రవంతయు మానలేరు
సత్యమార్గానఁ గాసంతయు చనఁగలేరు
పెద్దలని యిట్టిరను గౌరవింపవలెనె?

7

దైవమును నమ్మి సత్యతత్త్వము గ్రహించి
జీవితాబ్ధి స్వయంకృషియు నావచేత,
దాఁటఁబూనినవాఁడు కృతార్థుఁ డగును;
గాని పరులను నమ్మినఁయు గాఁడు కాఁడు.

8

సకలశాస్త్రజ్ఞుఁడే నభోజాతుఁడేని
శీలయుతుఁడేని యోగియేయు క్షితిపుఁడేని
మనుజుఁ డెవఁడేని స్వకృతకర్మఫలమిందు
నందుఁ గుడువక తప్పుకొనగునె సుంత!

9

దైవకృపకింత వర్ణ భేదమ్ము లేదు;
తపనునెండకు జాతిభేదమ్ము లేదు;
తెమ్మెరకు స్పర్శఁగులవిభేదమ్ము లేదు;
సమతయనునది సృష్టినైజమ్ము సుమ్ము !

10

సత్యధర్మదయాదిక సద్గుణములు
లేనియాంతండె యస్పృశ్యుఁడౌ నిజంబు;
అవియ గల్గిన నస్పృశ్యుఁ డైనఁగాని
గౌరవార్హుఁ డటందురు సూరివరులు !

11

మనపురాణములందలి మాన్యులకును
వారి గుణకర్మశక్తుల వలనఁ గాక
వంశములఁ బట్టియా? గౌరవంబు గలిగె;
వంశమా గొప్ప? గుణకర్మవర్జితులకు.

12

ఎరువు, పిండి, చెత్త ముఱికి నీరును గాలిఁ
గొంచు కుజములీవె మంచిపండ్లు
దుర్విధానములను దొలఁచియట్టులె చూపు
సత్యధర్మములను సన్మతంబు.

13

అరయఁగఁ బ్రలాప సఽన్నిపాతార్తుఁబోఽలె ?
నిచ్చవచ్చినయట్లు వఽచింపఁజాలు
మనపురాణములెట్లు సఽత్యనికషమున
వన్నెకుఁనిల్చి శాశ్వతఽత్వంబుఁ గాంచు.

14

కర్మపరుఁడౌట నరునకు ఽ ధర్మవంచు
గీతలాడినసుడిఁ విలఽకింపలేక
యింగితము వీడి పరులకు ఽ లొంగి స్వేచ్ఛఁ
జంపికొని భారతీయులు ఽ జడతఁ గనిరి.

15

కర్మపరుఁడౌఁట నరునకు ఽ ధర్మమనుట
భారతీయులు భావించి ఽ బహుళదీక్షఁ
దాల్చి వెనుకడుగిడక యుఽత్సాహశక్తి
నడుములు బిగించి పనిసేయ ఽ నుడుగుఁ జెడుగు.

16

ధార్మికాత్ముని విమలచైఽతన్యశక్తి
విశ్వమున కుపకృతులు గాఽవించుకొఱకె:
ప్రకృతిచే దత్తమయ్యె నాఽపని ఘటింపఁ
బడనిచో సృష్టి దుర్వ్యథాఽభరముఁ దాల్చు.

17

విషమమతులకుఁ గలమత । భేదబుద్ధి
విశ్వమతసమ్మతుల కెట్లు । వెలయఁ గలదు;
వేరుపడి, యుప్పుపులుసును । గారముఁ జవి
గూర్చునే యొక్కటిగఁ జేరి । కూర్చుఁగాక!

18

సంసరణవార్ధి దాఁటుట । సాధ్యమనుచు
వెఱ్ఱివేదాంతులను చుంట । వినెడు పిఱికి
వారు సులభంబుగాఁ గా।విబట్టఁ గట్ట!
సృష్టికర్తతలంపు లీ।డేఱునెట్లొ?

19

ఆత్మశిష్యోద్ధరణమార్గ । మరయలేమి
బాదపూజలు గాన్కలు । వార్షికములు
గైకొనుటతోడనే దృప్తి।గాంచు గురుల
వలనఁ గులములకెట్టి లా।భంబుఁ గలదె?

20

ముష్టివాఁడైన వేదాంత।ములను దెలుపుఁ
బాటలను బాడి జీవించు । భరతదేశ
మందు నాధ్యాత్మికాకాంక్ష । యడఁగి నేఁడు
వృద్ధినింగాంచె నైహిక।బుద్ధి మివుల.

21

పడుచుఁబిల్లలకోసమో కడుపుకూటి
కోసమో క్రీస్తుమతమును గొనఁ దలంత్రు
కాని యేమతమునలేని ఘనపదార్థ
మచ్చటనె పుట్టెనని యెవ్వఁ డాసఁగొనును.

22

క్షేత్రవాసులు భక్తులఁచెంత నెన్నొ
పేరులం బెట్టి సుంకముల్ వెజికి, లోని
కంపుదురలంకృతాశ్మము లరయుకొఱకు.
వెలపడంతులె? దేవతా విగ్రహాములు.

23

ధనముపేర్విన్నఁ జేరాస దాట్లువేయు
మిండతల గాలిసోఁకిన మేన్గగుర్చు
లోకహితబోధనములన్న మూకభావ
మమరు నీనాఁటిమతగురుసమితి కకట!

24

అబ్జమిత్రోదయాస్తమయంబు లెపుడు
నాయువు హరించి చనుచుండు టరయలేరొ?
తలఁచికొన్నంత నేల సత్కార్యవితతి
సలుపకయె జాగుచేయుదు రిలను బ్రజలు.

25

విశ్వమానవకల్యాణవిభవమునకుఁ
బొంగి పొరలు ప్రజాహృదంభోజమధువు
విమతతాపోపశాంతిఁ గల్పించువేళ
భిన్నకులకక్ష లెంచుట వెఱ్ఱితనము

26

బొడ్డుదాఁకిన గడ్డాల పొడవుగాక
శమన కింకరులట్లు దండములతోడ
బలిసి తిరుగాడు తాఁటదమ్మలచరిత్రఁ
దడవఁ బనియేమి? మాయాత్రిదండులగుట.

27

జగమునఁ గల్గు మతముల సారమిద్ది
యంచెఱుంగక ప్రతిమతమందు ప్రేలు
పెట్టి చవిఁజూడఁ దలఁచిన నిట్టిభవము
లెన్ని కావలె? తత్త్వమింకెపుడు గనుట?

28

ఎంత భౌతికవాదమే నెదురునిలిచి
పోర నాధ్యాత్మికరహస్యబోధ యెఱుఁగుఁ
దెలిపి యెఱుఁగని తత్త్వోపదేశకలన
నయపథంబున జనులను నడుపునతఁడ.

29

సంశయవ్యాధిపీడితుఁ x జక్కసేయు
నౌషధముగన్న సద్వైద్యుఁ x డగపడండు
కాని కాలమె యావ్యాధి x కడపుమందు
దానిఁ గనుఁగొన్న వెజ్జన x దైవ మొకఁడె!

30

చిత్తమునఁ గోరినవియెల్లఁ x జిక్కకునికి
జీవసాధననిర్మితి x చెలఁగకునికిఁ
బలుశ్రమము లోర్చుశక్తిని x బడయకునికి
నడలి లోకమ్ము దైవమ్ము x నాశ్రయించె.

31

సృష్టిలోఁ దొల్త మానవుల్ x క్రిములువోలెఁ
గనఁబడినవేళ మతభేద x మనఁ దెలియదు
నాఁడునాఁటికి బలిసిన x నాగరకము
ఋతము గడఁద్రోచి మతభేద x మతకరించె!

32

కామసంతృప్తికొఱకయి x గణికలకొల
మేర్పఱచి వారియాటల x నెలమిఁ గనుచు
నిండ్ల నిల్లాండ్ర మఱచుట x హిందువులకు
సిగ్గు చే టార్యసీమకుఁ x జెడనిమచ్చ.

33

లోకవృత్తముఁ గనుఁగొను । లోభముడుగుఁ
ద్యాగమునుగాంచు భక్తివి । ధాన మెఱుఁగుఁ
గష్టసుఖముల ననుభవ । కలనఁ దెలియు
మనుజుఁ డిఁకఁ దీర్థయాత్రలఁ । గనని దేమి ?

34

మతమటంచుఁ గులక్రమా । గతమటంచు
విగ్రహంబులకడ జంతు । నిగ్రహంబు
బలులవేర నొనర్తురు । పామరజను;
లదియ శాస్త్రోక్తమని యందు । రార్యవరులు !

35

జంతుబలిఁగోరు మతమొక । సాధుమతమె !
భిన్నకులతత్త్వ మతమొక । ప్రేమమతమె !
అవినయము రేఁచు మతమొక । యార్యమతమె !
మతము గాదది పాషండ । మతము గాని.

36

మామతమె గొప్ప దన్నిధ । ర్మములకుదురు
ఇతరమతధర్మముల లోటు । లెన్నొ కలవు;
అనుచు వచియించువారు, జడాత్ములె కద !
కలుగు లోకెందు సమబుద్ధి । కొలఁదియైన ?

సాంఘికము.

పురుషునకు మూఁడుకాళుల ఽ ముసలికైన
విధురునకుఁ బెండ్లి తగుఁగాని ఽ వెలఁదికెపుడు
వయసుదానికి విధవకుఁ ఽ బరిణయంబు
తగదనెడు శాస్త్రపక్షపాఽతంబుఁ గనుఁడి.

2

ద్రవ్యపతియింట మరణమే ఽ తారసిలినఁ
బిలువకయె పోదు రెల్లరు; ఽ పేదయింట
పెండ్లియేయయ్యెఁ జుట్టాలు ఽ వేఁడఁబడియు
నరుగ రన్నిటికిఁ మూలఽమర్థమె కద!

3

దైవకైంకర్యమున దేవఽదాసియయ్యెఁ
బూర్వ మీనాఁడు కామాగ్నిఁ ఽ బొరలునరుల
దాసియైయుంట జాతికంఽతకును సిగ్గు
పడుపువృత్తికి నొకతెగ ఽ విడువఁ దగునె?

4

ద్రవ్యవంతులు కూటిపేఽదలను రొక్క-
మిచ్చి కొని రనుపేరు లేఽదేమొ గాని
పశుల నదలించి బెదరించి ఽ పసులుఁగొన్న
యట్టినేతలుఁ గన దను ఽ వవశమగును.

5

కోటిబొంకులాడు కోమటిచే సీవి
సంతరించి సంతసమున మనును
గాని సాధుజనుఁడు కాసువీసంబీయఁ
దృప్తివడఁడు ధరణిదేవుఁ డౌర!

6

బహుళదుర్గుణపరివృత బ్రాహ్మణుండు
దానసంగ్రహణైకవిద్యాగురుండు
శ్రుతులఁ బఠియింప నర్హుఁడు సుగుణవర్యుఁ
డురుయశుండగు శూద్రుఁ డర్హుండు గాఁడు.

7

విధవయయ్యుఁ బ్రసవవేదన మృతిఁజెంద
స్వర్గపురికిఁ దాని సాగనంపు
ద్రవ్యమున్నఁ, బేదరాల్ సాధ్వి దివికేగఁ
దిలకమైనఁ గొనఁడు ద్విజుఁడయారె!

8

మేడిపండుజాడ మెలఁగెడి టకటొంకు
నాదరమున నజ్ఞులైనఁ గాంత్రు;
డాబులేనివాని డగ్గఱఁ జేర్పరు
ప్రజ్ఞఁగల్గునట్టి ప్రజలుఁ గూడ!

9

కల్లు సారాయి గంజాయి । కైపుమిగుల
క్రోలి సోలెడి బంగు।భాయీలు ద్రవ్య
వంతులుగ నున్నసభ గౌర।వంబుఁ గాంతు;
రెద్దడింగుండు సుజనుల । నెవరుఁ గనరు.

10

ఇల నధర్మవిచేష్ట లె।న్నెన్ని కలవొ ?
అన్నియుంగల్లు ధనికుండె । వన్నెకెక్కు
సర్వసద్గుణసముపేత । సాధుజనుఁడు
బీదఱికముకతంబునఁ । బేరుఁ గనఁడు.

11

సత్ప్రవర్తనమ్ము । శౌచమ్ము లేనట్టి
బ్రాహ్మణుండు స్తోత్ర।పాత్రుఁ డగును
అవ్వియుండి పరహి।తాదృతిఁ గలమాల
వానిగాలి పీల్ప । రానిదంట.

12

కడుపుదించుకొన్న । కాంత నవీనంపుఁ
గళలఁ దళుకుబెళుకుఁ । గలిగియున్న
నేఁటి నాగరకులు । నీటులకుప్పొంగి
పెండ్లియాడి వెనుక । వెతలఁ గంద్రు.

13

ముక్కు మొగము గోనము చక్కనివైనను
పేదవారిబిడ్డ ప్రియము నిడదు ;
క్రోఁతిమొగము పాడు గోనము గల్గిననైన
గొప్పవారిబిడ్డ మెప్పుఁ గూర్చు.

14

బానిసతనంపు టుద్యోగవాంఛఁ దవిలి
నేర్చి రాంగ్లము నాస్తుల నీటఁ గలిపి
తుదకు నుద్యోగమును లేదు బ్రదుకుకొఱకుఁ
జేఁతిపని రాదిఁకం జెప్పె జీవరక్ష.

15

స్వకులవృత్తులు దోషదూష్యంబులయ్యె
జాతిహితధర్మతతి దురాచారమయ్యెఁ
బెద్దలపథంబులును గొల్లసుద్దులయ్యెఁ
బ్రకృతి వికృతిగ మార్చిరీ పంచజనులు.

16

దుర్ధనికజన దుస్సహ దుర్వివేక
నిత్యనూతన దౌర్జన్య నిగళబద్ధ
దీనకర్షకలోక మెంతేనిఁ జావ
పెద్దలు స్వతంత్ర మార్జింప పెనఁగుటేల ?

17

నీతియే లేక చదువులం దిట్టయగుట
కన్నఁ జదువక నీతిసంపన్నుఁ డగుట
యెంతయును మేలు నరున; కదేలయన్న
వానిచే దేశ మభివృద్ధిఁ బడయఁగలదు.

18

విద్యతో జీవనోపాధివృత్తి కలుగఁ
గృష్ణపక్ష విరహిత పూర్ణేందుఁ డగును
జీవనోపాధివృత్తితోఁ జెలఁగ విద్య
లేమి రాహువు కబళించు సోముపగిది.

19

ప్రకృతి కనుయాయులై వేషభాష లెల్ల
మార్చికొని భ్రష్టులై సత్యమార్గవిముఖు
లై చరింతురు పైకి సత్యరతులట్టు
లరయఁ జెలుపన చేటలో నరులు జగతి.

20

మూలకందము సంసారమునకు స్త్రీలు
స్త్రీలకున్ విద్యనేర్పుట శ్రేష్ఠమగును;
విద్యవలన వివేకమ్ము వెలయుకతన
సముచితంబుగ నడుపు సంసార మతివ.

21

లంగరులముంచు వ్యాపారులకు నపేక్షి
తార్థసిద్ధియు సత్యమార్గానుగామి
కీప్సితవిఘాతసంభూతి యేల! యిదియు
భగవదాదేశమో! లేక ప్రకృతిబలమొ!

22

ధనికునిన్ లుబ్ధునైనఁ బాతకునినైన
ఘోరదారిద్ర్యపీడితుల్ చేరవలయుఁ
జండమార్తాండ సునిశితోజ్జ్వలనతాప
భారతపుత్రులు ముసిఁడి నేన్ జేయునట్లు.

23

విశ్వములమ్రింగు తమబొజ్జ పెంచుకొఱకు
నగరికుల ఱేయుఁ బవలన కష్టకష్ట
మునకుఁ బాల్సేసి నెత్తురుకండలు హరింపఁ
బనులుఁగూర్తురు వీరెపో దనుజులనఁగ.

24

ప్రాజ్ఞతయొ లేక యోగ్యతాపత్రమొండు
యెటులొ గాంచిన యవినీతుఁ డెవఁడొ యొకఁడు
బుడుతలకు విద్య నేర్పంగఁ బూనుకొన్న
నెన్నటికిఁ గడ తేరునో కన్నతల్లి!

25

అన్ని సంస్థల కధ్యక్షు । లైనవారె
తాముపల్కిన పల్కులఁ । దప్పి స్వార్థ
పరత గుడుగుడుగుంచాల । పగిది నడువ
నితరు లపమార్గమునఁ బోవు । టేమివింత?

26

కూటికిని గుడ్డకును వాచి । కోవిదాళి
యాత్మదేశాన నూరుపే । రడఁగి చావ
నన్యదేశస్థు పండితమ్మన్యు నొకని
గౌరవించుట యాంధ్రుల । కర్మమమ్మ!

27

ఎంతవాఁడైనఁ దమవాని । నేవగింతు
రల్పుఁడయినను బరుఁడయి । నంత జనులు
బ్రహ్మరథమును బట్టఁగఁ । బాలుచుందు
రరరె! పొరుగింటి పుల్లగూ । ర రుచి కాదె!

28

నాల్గుకాసులు చేరిన । నాఁటినుండి
వంటవార్పుల పనులకున్ । బానసీండ్రు
వలసియుండుట కండలు । బలుపుఁజెంది
వంధ్యతకు రుజలకు స్త్రీలు । పాలువడిరి!

29

పాలికో! పన్నునకో! యీయఁబడినభూమి
దున్నుకొని మనుబీదరైతునకు దానిఁ
దక్క నీకుండఁ లేని నిందలిడి ధనులు
వెతలనిడుదురు తమమాట విననియంత.

30

బక్కచేపలఁ బెద్దచేఁపలు భుజించు
కరణిఁ గడుఁబేదపడినట్టి పొరుగువారి
నొక్కటిగఁ జేరి బల్లిదుల్ గ్రుక్కఁగొనఁగ
యత్నమొనరింతు రిది నైజమయ్యె జగతి.

31

పాలబుగ్గల వింసిమియు వచ్చిరాని
కురులు నవ్యక్త వాక్కులు గోచి కోక
గట్టఁ దెలియని బాల్యముఁ గలశిశులకుఁ
బరిణయము సేయు పెద్ద లసురలు గారె!

32

ముక్కు కొనపచ్చలారని ముగుద నకట!
గృహదరీస్థితభర్తృ దుర్గ్రహమువాతఁ
ద్రోయ సుఖమామె కెటులబ్బు ధీయుతులును
బలసమేతులు నగుసుతుల్ గలుగుటెట్లు!

33

శాస్త్రములఁ జూచి లౌకికచర్య లెఱిఁగి
బుధుల మనుకొన్న పురుషులె బుద్ధిఁదప్ప
నిఁక నుపజ్ఞత లేనినాతుకలు మగలఁ
గలిసి బాల్యాన సంస్కృతిఁ గడవఁగలరె!

34

సుగుణయుతుఁ డెందుఁ బుట్టిన నగుద్విజుండె
దుర్గుణుం డెందుఁ బొడమిన దూష్యకులుఁడె
కులముతో నేమి? గుణములు గలుగలేని?
అధివసించును గుణకర్మలందె కులము!

35

నాల్గు కాసులు గలిగిన నాగరకము
బలిసి పనిపాటులకు మేను వంగ దింత;
సోమరితనాన సాపాటు సాములగుట
హైందవుల కల్మిబల్మి రూపఱె నిజంబు.

36

సంకెలల దొంగ, యుచ్చునఁ జనుఁడు, వలను
పక్షి, ముకుఁద్రాటఁ బశువును బాధనొందు
నట్లు, ధనికులచే లోకు లనుభవింతు
రకట! కొసయూపిరాడని యాతనముల!

37

క్షీరముననుండి తెలుపును । వేఱుసేయ
వీలులేనివిధంబున । నాలుమగల
ప్రణయభావము విడఁదీయ । వలనుపడదు
అది త్రికాలములకు నసాధ్యంబుగాదె!

38

కన్నతలిదండ్రులెడ శ్రద్ధఁ । గననికతన
గురు లుదాసీనభావులై । పరఁగుకతన
భావినాయకు లనఁదగు । భరతసుతులు
విగతమతు లల్పశక్తులు । భీరువులును.

39

ఇంతులకుఁ గోకలపయిని । సంతతిపయి
నగలపైనున్న యాకాంక్ష । స్వగృహాకృతుల
దేవభక్తిని దేశసం । సేవయందు
వెలయ నెంతయు లాభంబు । గలుగుఁగాదె!

40

ఎప్పు డేకక్ష నెంపంది । యెల్లజనుల
యాదరముగాంచుఁ గనిపట్టి । నందుఁజేరి
తద్విధులకు గులాములై । దానినాయ
కులకొనర్త్రు సలాములు । గొందఱకట!

41

నూఱుగుఱ పేదరైతుల నోటికూటి
పంటమేసెడు ధనికుని బత్తెనేని
బొలము వెడలింప శిక్షాస్మృతులకు వారు
పాత్రులగుదురు దౌర్భాగ్యవశతఁ గాదె!

42

ఐకమత్యవిహీనత్వ మలసుఁదనము
భౌతికేచ్ఛాపరాఙ్ముఖత్వ మపనింద
దేవునకుఁ బెట్టుటయు భారతీయజనుల
సహజగుణములు గాన దాస్యమ్ము ప్రబలె!

43

బహుళశిష్యార్జనమ్మునఁ బలుకుబడియు
నర్థసంచయమును హెచ్చి యైహికసుఖ
జీవనమునకు సాయమ్ము సేకుఱునని
గురువు లూరూరు వృత్తిమై తిరుగుచుంద్రు.

44

వంచకుల మెఱమెచ్చులఁ బడయనెంచి
దండుగగు షోకులకు డబ్బు తగులబెట్టి
కడకుఁ దినుటకుఁ దిండియుఁ గట్ట బట్ట
లేక పెదపెద్ద సాహుకార్లే! తపింత్రు.

45

ఇంటనింటను గయ్యాళు । లుంటకతన
కంటికిం బచ్చనగు కల్పకములవంటి
బహుళసంసారములు చీలి । పాడువాఱి
చెట్టుకుం బుట్టకొకఁడయి । చెడఁగవలసె!

46

కన్నబిడ్డలరీతి డగ్గఱకుఁ జేర్చి
వేళవేళకుఁ దగుమేఁతఁ । బెట్టి ప్రేమ
మనిచి తుదకొకదినమున । మమతవీడి
గొంతుకోయుదు రల్పులు । జంతువులను.

47

అదను గనిపెట్టి వినయంబుఁ । గదురఁ జేరి
మ్రొక్కి వేఁడినఁ బనియౌనె? । మూర్ఖుచెంతఁ
గఱకుఁ జూపక చెఱకును । నఱకి నమలి
పిప్పిసేయక రసము లభింపఁ గలదె?

48

సహజగుణమగు వంచన । మహారహంబుఁ
దమకు సహకారియగుచుండ । ధర్మపథము
మఱచి సత్యము విడిచి యమానుషముగ
మెలఁగి వణిజులు ధనులయి । చెలఁగుచుంద్రు.

49

వెఱ్ఱివేదాంతములు వ్యర్థ భేషజములు
టక్కుజ్యోతిషములు మంత్ర తంత్రములును
సోమరులఁ జేరి భారత భూమి యంద
లేమిడికిఁ గారణంబయ్యె నేమి చెప్ప!

50

అబ్ధినీరము కల్లు హి మాద్రి నంజు
డయి ప్రభుత్వపుఁజట్టము లడ్డుపడక
స్వేచ్ఛ యొసఁగిన సంతృప్తిఁ జెందునేమొ?
మద్యపాయికిఁ గల్గిన మధుపిపాస.

51

ధనము దనయింట మూలుగు తరుణమందు
నపరిచితులును బరిచితు లటు చరింతు
రది తొలంగిన నందఱు నపరిచితులె?
ధనము తిందురో? కఱఁగించి త్రావఁగలరో?

52

క్రూరమార్గానుచరులముం గొంగుఁబసిఁడి
భయదహంతకులింటి కల్పద్రుమంబు
కలుషరాసులకొట్టానఁ గామగవియు
భాగ్యదేవత! సాధుల పాలిదగునె?

53

క్రుంగఁదీసెడు ఋణభార ఽ ఘోరరుజకుఁ
బాలుపడి దేశ మెంతయుఁ ఽ బ్రభసెడంగ
నర్థమును దుర్వ్యయంబుగ ఽ వ్యర్థపఱచు
డాంబికుల తెల్వి వట్టి వేడబము కాదె !

రాజకీయము.

పామునోటను జిక్కి కప్ప యెటు లీఁగ
లను దినఁగనెంచు ద్రావిడులకును జిక్కి
నొత్తరాంధ్రులు మఱి పశ్చిమాంధ్రుల నిటు
లాపిడియొనర్ప నెటులాంధ్రరాష్ట్రమబ్బు ?

2

గుండెపైఁ బెట్టుకొని చేయి నిందుపోయి
నిదురఁ గైకొనుదినము లెప్డొదవునొక్కొ
నీచతమదాస్య శృంఖలానిబిడబద్ధ
కృశశరీరుల కీనాఁటి హిందువులకు.

3

ఇహము నశియింపనీ పరమేటఁ బడని,
సత్యధర్మదయాదులుఁ జాటువడని,
ద్రవ్య సంపాదనైకకార్యమ్ము దప్ప
నేఁటిప్రభువుల కింకొక మాటలేదు.

4

ఉద్భవంబాది పరహింస యుగ్గుపాలు
పాలుచునన్నాళ్లు ద్రవ్యాశ పోఁతపాలు
తల్లిపా ల్ద్రావుభాగ్య మెందఱకుఁ గలనొ ?
ధర్మవిద్రోహరాజ్యతంత్రజ్ఞులందు.

5

రాజరాజుల సర్వసామ్రాజ్యవైభ
వాళి యొకతెప్పపాటులోఁ గూలిపోయె;
అట్టి సంక్షోభమునఁ బ్రజ కెట్టి సుఖము
కలుగ నేర్చును బలితంపు సిలుగు గాక!

6

సంఘుసంస్థలసభ్యత సంతరించు
నాఢ్యు లాదర్శనీయ సమాచరణము
కలిగియుండనికతన జగంబునంద
నరులు తలకొక్క దారిఁబట్టి రిది నిజము.

7

ఊహాలన్నియుఁ గృత్రిమవ్యూహములకు
దారితీయుచు సంకుచితంబు దృష్టి
నెదుగఁ జేయంగ నార్యుల కెట్లు గలుగు
తేజుఁ గూర్చెడు స్వాతంత్ర్యదీప్తు లెడఁద!

8

పసుల మేఁతయు నిండారు పాడి పంట
లింటికగు నుపకరణము లీదకంటె
చులకనగు పన్ను సమతయుఁ గలుగు నెడల
రైతుబిడ్డ మఱేమి కోరంగలాఁడు!

9

మాతృసేవకు ధనమేని । మానమేని
ప్రాణమేనియుఁ దృణలీల । వదలవలయు
రాష్ట్రచరితము దీని కు।దాహరణము
గాదె! యాతం డఖండవి।ఖ్యాతిఁ గనఁ

10

పసుగుపేకలట్లుఁ । బాలకపాలిత
సమరసంబు నెచట । నమరు నచట
రాజ్యకో।శసుస్థిరత్వమ్ముఁ బొనుపడుఁ;
నట్లు గాకయున్న । నగును వెతలు.

11

దాస్యముద్రాక్షరములచేఁ । దనరుచున్న
నపహానంపుఁ గథల్ గల । హైందవాళి
పూర్వచారిత్ర మొంటర।పుఁ విదేశ
జనులచేఁ జిక్కనద్ది సం।స్కరణ మగునె

12

ధర్మరతిమై నశించు హైం।దవులయ గతి
కత్వము గణించి ధార్మిక।కార్యవిముఖు
లగువిదేశీయు లీరాజ్య । మధిగమించి
యాత్మజీవనలక్ష్యమ్ము । నందఁగనిరి !

13

వేకువను లేచినదిమొదల్ వెఱ్ఱిమొఱ్ఱి
వాదముల నాడుచును బరభాగ్యజీవు
లగుచుఁ గర్మపరిభ్రష్టు లలసమతిని
దిరుగ దేశవిముక్తి యేసరణిఁ గలుగు ?

14

విషమమతములు భిన్నతావిషయకములు
బలిసి సంపత్కళల విప్లవంబునకును
బతనమునకుఁ గతంబు లౌకతన భరత
దేశదారిద్ర్య మెంతో వృద్ధిని వహించె.

15

స్వపరిపాలనదక్షత సామ్యబుద్ధి
సర్వజాత్యైకమత్యము సాగఁ బ్రజలు
రాజ్యతృష వీడి చనుఁడని ప్రభుల వేఁడ
విడరు దయ్యాలువోలె దోఁపిడిని మరిగి.

16

చేతిపనులు లేక సేద్యంబు నేర్వక
"విద్య విద్య" యంచు వెఱ్ఱిపట్టి
నగరవాసమును ధనవ్యయమును జేసి
బడుగులగుట సిగ్గు భారతులకు !

17

ద్వేషాంకురము వృద్ధినెందిన వెన్నుఁ జఱచి
తన్నుఁ గొనిపోవునేమొ యాత్మయుల మనుచు
సగము పెద్దలస్వార్థైకపరతచేత
భారతీయులకళలెల్లఁ బాడువాఱె.

18

కించిదుద్యోగబలము నార్జించినట్టి
యల్పబుద్ధులు రైతుల నష్టకష్ట
సమితిపాల్సేయుదురు వారె తమకునెపుడు
జీవరక్షకులంచు యోజింపలేక !

19

పేదరైతులరక్తముల్ పిండి పిండి
యాసవంబు లొనర్చి ద్రవ్యాఢ్యు లకట !
పలుకుబడి పేరుగలుగు పెద్దలకు నిచ్చి
వారినుతులందఁ జూచుట పాడియగునె ?

20

రాజ్యకాంక్షాతిపిశునభూరమణధాటి
కల్పమానవు లాగక యాత్మబలము
గ్రుంగ సంక్షోభమందిరి గోడువాపి
విశ్వకల్యాణ మెవఁడు గావించునొక్కొ !

21

గౌరవాంచితపదములఁ । గాంచఁ గోరి
దేశసేవకవేష మెంతే ధరించి
ప్రజలఁ గికురింపఁ జూతురు । వంచకులగు
స్వప్రయోజనపరు లిది । సాధుమతమె ?

22

తమనిరంకుశచేష్టలఁ । దాళలేని
ప్రజలు మా కేకరాట్ప్రభుత్వంబె యింక
వలదు వలదని చాట ! దేశవశములందు
నందులంబలె నృపులు గూర్చుందురేల ?

23

ప్రజకు విముఖతఁగూర్చు । సూత్రములుగల్గు
దొరతనంబున నధికారవరు లొకింత
లోకహితమెంచుమాత్రఁ గల్గునె ఫలంబు
బానిసవదాన్యగుణ మెంతవఱకు జరగు.

24

జన్మపుహక్కు స్వాతంత్ర్య । మన్మహార్థ
మొకఁ డొసంగఁడు దాని వేఱొకఁడు గైకొ
నంగఁ జాలఁడు కష్టార్జనమున నదియ
దొరకునప్పుడె! దాస్యపుఁదెఱయుఁ దొలఁగు.

25

దుర్బలులపై బలిష్ఠులదోర్బలమ్ము
నకు జయంబాదినుండి యొంతయు నిజంబు
కాని యది శాశ్వతజయమ్ము గాదు తలఁప
దైవకృతధర్మసూత్రాళి దాఁటి చనుట!

26

ప్రబలసంతాపకరవిషవాయుశక్తి
గుములుగుములుగఁ బ్రాణులఁ గూల్చి యదియ
రణజయంబని పాలకాగ్రణులు మిపుల
విఱ్ఱవీఁగెద రిఁక ధర్మవిధు లెసఁగునె?

27

పలుకుబడి గల్గి ముందంజ వైచి జనుల
యాదరము గాంచుపక్షంబు నట్టె తెలిసి
కొంకకయె యందుఁ జొత్తురు గోడమీఁది
పిల్లులంబోని కొందఱు పెద్దలెపుడు.

28

చండమారుతహతికిఁ బ్రజ్వలితమగును
కాలుచిచ్చుల దీపమో యారిపోవు
నట్టు లీరాజకీయవాతావరణము
బలయుతులఁ బెంచు బీదరైతుల నడంచు.

29

సత్కళావిదు లక్కట స్వహితపరత
నితరులకు నాత్మవిజ్ఞాన మీనికతన
భారతీయుల పూర్వకళారహస్య
వితతి నశియించెఁగా యూరుఁబేరు లేక !

30

అనునిమేష మిసుళ్ళపోల్కిని మరణము
పొందుదురు పిఱికిజనులు పోటుబంటు;
లొక్కసారియె చత్తురి నిక్క మెఱిఁగి
వీరుఁడవు కమ్ము! ముక్తికై భారతీయ !

31

పశుబలము జూపి విపదబ్ధిఁ బ్రజల ముంచి
యమితరాజ్యము చేకూర్చినంత నేమి ?
శాంతి శివసుందరంబు లెసంగ వేని
కాఱడవి కీడు మఱి వల్లకాటి జోడు !

32

కల్లబిరుదాలకయి ఘనుల్ కన్నవారి
యడుగులకు మడుగులనొత్తి యవ్విగాంచి
సురపతిపదంబునొందిన కరణి సభలఁ
గులుకుదురు జనులను లెక్క సలుపరింత !

33

ప్రజలొసంగిన సభ్యతాపదవి కూడఁ
దనమహోన్నతశక్తిచే నొనరెనంచుఁ
గుమతి దలపోసి జనులఁ గన్గొన నసహ్య
భావముంజూపు నిట్టిఁడు ప్రతిభఁ గనునె ?

34

ఫలము గలదొక్కొ ! బహుళనిర్బంధశాస
నములు నిర్మింపఁ బ్రజల మానసికవృత్తి
చక్కఁ బడదేని గాన నీచంద మెఱిఁగి
పూనుకొనఁ దగును జనప్రబోధమునకు.

35

రాట్నము ! సుదర్శనంబు, స్వరాజ్యకారి,
మానహీన జనావన దీనరక్ష,
క్షుద్రదారిద్ర్యదళన, ప్రాక్శుభచరిత్ర !
ఆర్యభూదాస్యశృంఖలహారి ! నిజము.

36

పెట్టుబడిదారు లిడువెత కట్టె యేడ్చి
పాటకజనంబులొడ్చు కన్నీటివఱద
పాఱె పండించుచున్నది భరతభూమి
దుర్భరాత్యంతదారిద్ర్యదుష్ఫలంబు !

37

ధనమదాంధులయాధిపత్యమ్మునందు
ప్రజకు స్వాతంత్ర్యసౌఖ్యమ్ము స్వప్నవార్త
రైతువారతన మెప్పు డేర్పడునొ ? యపుడ !
యందఱకు సంపదయు స్వేచ్ఛయనఁ దెలియును.

38

ఉదధులున్నవి ప్రజఁ దిన నుప్పు లేదు
అండవులున్నవి పసుల కాహారమసదు
పాఁడిపంటలు గల వసుభవము సున్న
యెఱుకఁ గల దాత్మబలమిల్ల హిందువులకు.

39

ఒకరిపైఁ బెక్కురాధార మూనియుంట!
యాచనకుఁ బూనుపని దొంగ లధికమగుట!
సిగ్గువీడి ఋతేతర జీవులగుట
భారతీయులదారిద్ర్యభరము హెచ్చె.

40

ముందుననెనిల్చి యాదర్శపురుషులగుచు
గ్రామపునరుద్ధరణముకై కడఁగకుండ!
నెన్నిసంస్థలు నెలకొల్పి యెంతలేసి
సభల నొనరింపనదియెట్లు సఫలమగును!

41

చొక్కమగు చందనపుఁజర్చ ఽ సోపతా
మాపుటయగాక! తావిపెఽల్లదరఁజేయ
నాయకులొనర్చుపనులు దేఽశీయజనుఁ
జక్కఁ జేయుటయే గాక ఽ చాటునీతి.

42

హెచ్చుపదవులవారలు ఽ పుచ్చుకొన్న
లంచములనేనిఁ గానుకఽలంచు నెంచి
పేదయుద్యోగులు గ్రహించు ఽ బిచ్చమై
లంచములని వచించు టేఽలాటినీతి?

43

ఆంగ్లవిద్యాధికుల హాళాఽహాళికి జంకి
యాంధ్రులెల్ల బరాబరు ఽ లవఘళింప
మొదలిడిరి సహజమే గద! ఽ మొదటిః
చెవులకన్నను గొమ్ములు ఽ మివులనేటు!

44

నెత్తురుంబోని చెమటలు ఽ నేల రాల్చి
పంటపండించు రైతుచేఁ ఽ బన్నులూడ్చి
యుడుపులకొ? పడుపుఁజెలులకొ? ఽ కు
ధనము వెచ్చింతు రిజమీంఽదారు లేల?

45

కూటికిని గుడ్డకును దొడ్డ కాటకమ్ము
నష్టకష్టాలు జీవితమందు విసుఁగు
బానిసతనమ్ము నాజన్మఫలము ప్రజకు
భరతసంస్థానపతుల యేల్బడిని నేఁడు.

జిజ్ఞాస.

సహజమో! లేక దైవికశక్తియుతమొ!
యేమియో సృష్టిలోగుట్టు నెవ్వఁ డెఱుఁగుఁ
గాని యూహింప దీనికిఁ గారకుండు
గలఁ డొకండని మదిఁదోఁచి యలరుచుండు.

2

పొత్త మాద్యంతముఁ జూచుబుద్ధి లేక
బహుళశాస్త్రావలోడనప్రజ్ఞ లేక
అటనటం గొన్నిపంక్తు లప్పటికిఁ జదివి
బుధులు కొందఱు ఖండనములు లిఖింత్రు.

3

వయసుఁదనమున వగలాండ్రప్రక్కఁ జేరి
ముద్దుముచ్చటలను బ్రొద్దుపుచ్చి తుదకుఁ
గాటికిం గాలుచాఁచిన కాలమంద
జతన మొనరింప భక్తి యేసరణిఁ గలుగు.

4

కూటిపేదకు సంతతి గుంపె డొదవు
ధనికవరునకుఁ బుత్రసంతతియె లేదు
ఇట్టి విపరీతసృష్టి నీ వెందుకొఱకు
సలుపుదువొ? తల్లి! యెఱుఁగంగ శక్తుఁ డెవఁడు.

5

పసరపున్మతిఁ గల్గిన ఽ పాపకృతికి
సర్వలక్షణా సంపన్న ఽ సాధ్వియబ్బు
ధర్మమతికిఁ గులక్రమో ఽ దారకృతికిఁ
బ్రబల దుర్గుణదూషిత ఽ ఱాఁగయబ్బు.

6

సత్యధర్మేతరక్రి ఽ యాచరణముననె
వచ్చుధనమున నొకకొంత ఽ వెచ్చఁబెట్టి
యేదొ! జనహితకృతిచేసి ఽ యెటులొ పేరు
లోకమునఁ గాంచనెంతురు ఽ లోభిధనులు!

7

దమముగల్గుమునుల ఽ దాసుల నొనరించు
ననుభవించుకొలఁది ఽ యాసఁ బెంచు
పారమార్థికస్వ ఽ భావంబుఁ దొలఁగించుఁ
గామ మెంత తీఁపి ఽ గలదొ? కనుఁడి.

8

సకలశాస్త్రపరిజ్ఞాన ఽ చతురుఁడేని
కామసందీప్తవహ్ని ఽ కగ్గమయి కాలు
శలభముంబలె, సహజవి ఽ జ్ఞానపటిమ
మున్న నేమాయె దృఢదీక్ష ఽ యొదవవలయు.

9

సకలజగదుపకారులఁ § జంప నోంప
హంతకుల కిచ్చితివి ప్రీతి § నమృతరసము
దీనలోకంబు దెసమాలి § తిరుగసురుఁగ
నతికృపాత్ముల కిచ్చితి § హాలహలము.

10

ఆశతోఁ గూడినది కాదె! § యఖిలజీవ
సమితినాటక మీ ప్రపం§చమునఁ గనఁగ
నట్లుగాకున్న నన్యోన్య § మాశ్రయింపఁ
దగినపనియేమి కలదు? మి§థ్యాజగమున.

11

తా రచించినగ్రంథ ము§త్తమమటంచుఁ
బేరుఁగల బుధరాజికై § వారములను
గాంచినంతన సరియె, త§ద్గతగుణములు
దోషములు లోకమున కింత § తోఁపకున్నె?

12

అమృతసమరసభరితంబు § లమితవీర్య
పౌష్టికారోగ్యదములు నా§పండ్ల వీడి
కృత్రిమపదార్థములఁ దిని § త్రేఁపి వ్యాధి
పీడలకుఁ బాల్పడుదు రవి§వేకిజనులు.

13

ప్రబలశత్రువు మిత్రుఁడౌఁ; బనికిరాని
వస్తువేయైన మదిఁగూర్చువస్తు వగును;
వర్జనీయ ముపాదేయవస్తు వగును;
అవసరమ దెంత విలువ గలట్టిదౌర!

14

ఎట్టిప్రశ్నకే నుత్తర మీయవచ్చుఁ
గాని సృష్టినిగూర్చిన దానికెట్లు
తృప్తికరముగ నుత్తర మిడఁగ నగును?
నీరధి బిందువులను గణించు టెట్లు?

15

ధనమమరకుంట, బానిసతనము, జనుల
ప్రోద్బలము లేమిఁ, బరిహాసమును, ప్రభుత్వ
మెప్పు డుత్సాహ మొసఁగమి, నెల్లప్రకృతి
శాస్త్రపరిశోధనంబులు సన్నగిల్లె!

16

రైతులనుదోఁచు వర్తకప్రజకు మేలు
సకలజనహితకరసాధులకును గీడు
కలుగు; నిది యీశ్వరాదేశబలమొ? కాక
ఆత్మశక్తియొ? నైజమో? యరయుటెట్లు?

17

స్నానసంధ్యాద్యనుష్ఠాన౹సమితి సలిపి
భగవదర్పితమని భుజింప౹ఁ దలఁకొనఁగ
మొదటికబళ మె విషమయి ౹ మోసగించుఁ
దైవసంకల్ప మెవ్వరు ౹ దాఁటఁ గలరు ?

18

అంతరరివర్గదాసులై ౹ యాత్మశిష్య
నిచయమునకుఁ గుతర్కముల్ ౹ నేర్పి లోక
హితులపై కుసిగొల్పుచు ౹ బ్రతుకునట్టి
గురులు ! గురులొక్కొ ? పాపవా౹గురులు గాక !

19

ఆర్తరక్షణమెల్ల ధ౹ర్మాళికురవు
దీనజనముల యాపదఁ ౹ దెలిసి వానిఁ
గడపి కాచుట కీడా నె? ౹ క్షాంతి దాంతి
సత్యకరుణా తపోదాన ౹ శౌచవిధులు.

20

స్వార్థభావం బసూయ కో౹పం బశాంతి
యంతరరివర్గదాసత్వ ౹ మనృతహింస
లడరు తాపసులెట్లు ౹ బ్రహ్మర్షులైరో ?
వారివాక్యము లెట్లు, స౹ఫలములయ్యె ?

21

తల్లి ! నిను నమ్మి యున్నట్టి దాసకోటి
మూఁడుపూటల కొకపూట కూడులేక
కుములుచున్నారు; నీదవు క్రమపరీక్ష
తొలుత నిటులుండునని చూపుదువె ? రవంత !

22

ప్రజకు నిండోలగమున నుపన్యసించి
యింటికింబోయి చెడుత్రోవ నంటితిరుగు
నార్యు లాదర్శమూర్తులై యమరకునికి
నాత్మ మతభావవిధులు కూలాఱిపోయె !

23

సర్వసర్వంసహాభర్త సరస కరిగి
పూటబత్తెమ్ము యాచించు మూష్ఖపగిది
నీకు సర్వజ్ఞుఁ జేరి యైహికసుఖములు
వేఁడుమానవుఁ డెంతయు వెడఁగుగాఁడె.

24

సార్వభౌమపదంబె హస్తగతమైనఁ
గోరినవి కోరినట్లు చేకూరియున్న
నేదియో యొకకొఱఁత చే నేడ్చు నరుని
యాసకెదితుద ? యదివీడు నతఁడె ఘనుఁడు.

25

భోగమే కూడు; సైదోడె ౹ రోగసమితి;
మరణయాతనమె వియోగసరణి; నేఁటి
ప్రజల కింతకుమించి తోఁపదోకో? పార
మార్థికవిచార మిసుమంత ౹ యాత్మలందు.

26

మరణ ముత్తమకృత్యకు ౹ మార్పటంచుఁ
దెలిసియును మమకారంబుఁ ౹ దొలఁగఁద్రోయ
రకట! మానవులెంతటి ౹ యజ్ఞులో కద!
మోక్షమన వొడ్డికల్పక ౹ భూజమేమొ ?

వివిధ విషయములు.

అనుభవజ్ఞాన మిసుమంత యైనఁ గనక
పూర్తిగాఁ దెల్వి గ్రహియించు బుద్ధిలేక
కేవల గ్రంథవిషయాల దేవులాడి
యడలుచున్నారు నేటివిద్యార్థు లంబ!

2

నేఁటి విద్యావిధానముల్ నీతిమాపి
యంగబల బుద్ధిబలముల నపహరించి
భోగలాలసతం బెంచి త్యాగ మణఁచి
యిహాపరవిదూరులను జేసె నెల్లవారి.

3

ఇహాపరంబుల రెంటను నెలమి నొసఁగు
విద్యయే విద్య యగుఁగాని విత్తదాయి
యగుచుఁ గుక్షింభరత కుపాయంబుఁ జూపు
నంతమాత్రాన నది విద్య యనఁగఁ దగునె?

4

పృథివి, విద్యాధికారులు విద్యకెపుడు
నధికముగ నరులయి యుపాధ్యాయులకడ
లంచముల బలవంతాన లాగి బొజ్జ
పెంచి; దర్భకమేధస్సు పెంచరయ్యొ!

5

శబ్దసంగ్రహమిల్ల, శాస్త్రప్రసక్తి
నాస్తి, పూర్వప్రబంధ విజ్ఞానపటిమ
మరుదు, లౌకికబుద్ధియుఁ గఱవు, నేఁటి
కవులమనుకొను కొందఱకవుర! తగునె?

6

వంగచిత్రకళల్ హర్యాణభంగిమలును
కొసరి చవిఁజూచి యనుకరింప సరియగునె
సిద్ధహస్తముఁ బ్రకటించు శిల్పకళలు
హంపి, యమరావతి, యజంత నరసి బుధులు.

7

అంద ఉద్యోగులైన సేద్యం బొనర్చి
పంట పండించి బత్తె మెవ్వాఁడు గూర్చు;
ధనము దిగమ్రింగి నీరుఁద్రావి నతఁడు ధాత్రి
దీఱునే యించుకంత యెవ్వారికైన!

8

ఒకగతి పరాఙ్ముఖమున, వేఱొక్కరీతి
సమ్ముఖమ్మున, వర్తించు జనులకాత్మ
యనున దింతైనఁ దమకున్నదంచు విశ్వ
సింతురో? లేదో? వీరె వంచింత్రు జగము.

9

ఇస్సి ! వాఁడెంత వీఁడెంత । యెఱుకయందు
నన్ను మించినవార లీ।నాఁడు గలరె ?
యందు రోకకొంద అరయని । యజ్ఞులకట !
కలఁడు సర్వజ్ఞుఁ డొకఁడను । తెలివిలేక !

10

నాదు పేర్విన్న మాత్ర వెఱ్కకును బాఱు
నెట్టి రోగంబులైన; నిం।కేల శంక ?
పంచబంగాళమయ్యె నీ।వ్యాధి యిదిగో ?
యనుచు వదరుఁ గ్రియాశూన్యుఁ । డైనవెజ్జు.

11

రోగసర్పంబుఁ గబళించి । రూపుమాపఁ
జేయుసమయాన వైద్యుల।చెంతఁ జేరి
నీవె ! తల్లివి తండ్రివి । దైవమంచుఁ
బొగడి పనిదీఱ నాతని।మొగముఁ గనరు.

12

పత్రికలఁ బేరువడుటకో ! । పదవులకునో !
ధనముకొఱకో తాత్కాలికో।త్సాహముననో
యితరులు హసింతురనియొ స।ద్ధితులబోధ
నముననో చేరుదురు, నవో।ద్యమములఁ బ్రజ.

13

ప్రకృతిసిద్ధౌషధులఁ గాంచు । ప్రజ్ఞ లేక
కృత్రిమపురసవిషముల । మ్రింగి యొడలు
చెఱుచుకొన నేల? ప్రజలెల్ల । గుఱుతెఱింగి
కనుఁడి, యారోగ్యదేవతఁ । గన్నులార!

14

కడుగుతొట్టి, విశుద్ధమా । నెడప దడప
నెండఁ బెట్టుచునున్న నోళ్లే యుపోష్య
విధుల నుదరంబు వాడ్చిన । వెఱ్ఱితోడ
నేమికార్యము? మందు లింకేల వలయు?

15

కుడుచువెంటనె, మూత్రమ్ము । విడుచుటయును,
నెడమప్రక్క పరుండుట । నెందుఁగాని,
మితవిధానము బట్టు, టీగతిఁ జరించు
వారి కారోగ్యభాగ్య మవ్వారిగాదె!

16

అలజడింగూర్చి కక్షలఁ । గలుగఁజేసి
యాసఁజూపి నిరంకుశ । మంత జరపి
లంచములనిచ్చి యెట్లో గడించుకొన్న
ఓటు, నోటు? జనాళికి । రాఁటుఁగాక!

17

ధనముచేఁ గొన్న యోట్లతోఁ గొనినపదవి
నధివసించిన పెద్దల యాధిపత్య
మునకు లోనగుసంస్థల మూలమునను
ప్రజల కురిత్రాడుఁగాక, లాభంబుఁ గలదె?

18

రైతులకుఁ బన్ను తగ్గింతు, గ్రామమునకు
బాట వేయింతుఁ, ద్రవ్వింతు బావి, జనుల
కడవిపుల్లరి దీయింతు నంచు జన్ని
రోగులటు గొంద ఓట్లకై వాగుచుంద్రు.

19

ప్రజలు వైద్యు నుపాధ్యాయుఁ బడవవాని
మంత్రసానిని దూతికఁ బనులు గలుగు
పట్లఁ బర్వెత్తి కాళ్లైనఁ బట్టుకొంద్రు;
కార్యములు దీఱ వారిమొగంబుఁ గనరు.

20

పుట్టురోసము గలకోడిపుంజుగములఁ
బెంచి పురికొల్పి రణముఁ గల్పించి వాని
జయము, తమజయముగ, నపజయము తమదు
నపజయంబుగ నెంచు టనార్యమతము!

21

ఆయ మొకయింత పదియంత లగు వ్యయంబు
గలుగు సంసార మెట్టులు గట్టెకెక్కుఁ
గాన నున్నంతలోననే గౌరవముగఁ
గడుపవలె నాలుమగ లప్పువడక సరిగ.

22

వాహనము రాదు, కనరారు భటులు, దండ
మూనఁ, డురుపాశమునఁబట్టు రోజ లేదు;
శాసనము సేయ లే, డార్యుఁ జనునె యుత్త
మస్థుఁ గనుచోటఁదా నధర్మస్థుఁ డడలి.

23

పరమలోకోపకారు లెందఱు మహాత్ము
లవని సత్యప్రతిష్ఠ కత్యంతదీక్షఁ
బ్రాణముల ధారవోయ; రామానితకృతి
జయముఁ గనుకీర్తి గాంధికె జగతిఁ దక్కె!

24

పీనరైతులు కొట్లాడి పెద్దలకడ
విన్నవించఁగ నవ్వారు వీరిసొత్తు
తగవుఁ దీర్చునెపమున లుక్తం బొనర్త్రు;
“కంచెయే చేను మేసినఁ” గలదె ? ఫలము!

25

సంతతానంద రాజ్య మర్థింతువేని
పావనంబగు జీవిత భాగమెల్ల
దాతవై మనుము కాని, గ్రహీతవగుచు
నొక్క క్షణకాలమైనను నుండవలదు.

26

భౌతికయుగంబు యంత్ర ప్రబంధమందు
ననృతహింసార్థికార్జనాధ్యాయములగు ;
నాస్తికమతప్రశంస గద్యమ్ము; దీని
సంస్కరింపఁగనే కవీశ్వరుఁడు గలఁడొ ?

27

తలపునకుఁ దోఁచుభావముల్ దోలఁగనీక
వ్రాసితిని బ్రజకుపయోగ పడునటంచు
నొక్కఁడేని గ్రహించి మేలొందెనేని
శ్రమమునకు ఫల మంచెద సంతసింతు.

(సశేషము)

(ఇది శ్రీనారునాగనార్య విరచితము)

ఓమ్. శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

చెన్నపురి : వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులుఅండ్సన్స్ వారి
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము.—1939.

సవరణములు.

పేజీ	పద్యము	తప్పు	ఒప్పు
ప్రస్తావము 7	8-వ పంక్తి	యా	నీ
11	11	జిరిగి	జరగి
19	42	మొఱఁగ	మొఱఁగు
21	49	సత్త్ర	సత్త్ర
23	53	దగిన వి	దగినవి.
,,	,,	యవి	యివి
,,	59	నైౖ	నై
25	5	పదము	పదవి.
36	4	గన	గనఁ
44	34	లేని	వేని.
45	40	వందు	యందు
46	42	మలసుఁ	మలసఁ
51	7	సంకుచితంబు.	సంకుచితంపు
52	10	బొనుపడు	బనుపడు
59	40	ప్రునరుద్ధరణముకై —	పునరుద్ధరణకయి.
60	41	పెల్ల దరఁ—	పెల్ల డరఁ—
63	6	వెచ్చుఁబెట్టి—	వెచ్చు పెట్టి.
70	7	ద్రావి నక్షుధా.	ద్రావినక్షుధా
,,	8	జనులకాత్మ	జనము లాత్మ
73	19	బట్టి.	బట్టు